

Szidiropulosz Archimédész

TRIANON

Az összeomláshoz vezető út

Azt a kérdést tettem fel magamnak ezen előadás felkérésekor, hogy a Trianonhoz vezető útnak *mik voltak a főbb stációi*. Szerteágazó, bonyolult elméleti, ugyanakkor használható és alkalmas koncepció felállítását feltételezi e kérdéskör megvilágítása. Én elsősorban a történelmi folyamatok empirikus megragadásával szeretnék rámutatni a Trianonhoz vezető út főbb állomásaira.

Nyilvánvaló, s már előadásom elején le kell szögezni azt a triviális megállapítást, hogy Trianonra a legkézenfekvőbb magyarázat a háború elvesztése. Ellenkező esetben (vagyis ha Magyarország a győzteseiké lett volna), minden olyan – amúgy hamis – érvrendszer, mint pl. „Magyarország azért kapta Trianont, mert elnyomta a nemzetiségeket”, vagy azért büntették

Kossuth Lajos és Deák Ferenc (Vasárnapi Ujság, 1896. május 3.)

meg, mert „a háború kitörésének és az emberi szenvedéseknek legfőbb okozója, felelőse volt” – ezek az érvek be sem kerültek volna a győztesek békekonstrukciójának indoklásába.

Ezt a folyamatot a kiegyezéstől (1867) kell elemezni és eljutni a békekötésig, Trianonig (1920).

Nézzük meg ezt a folyamatot sorjában!

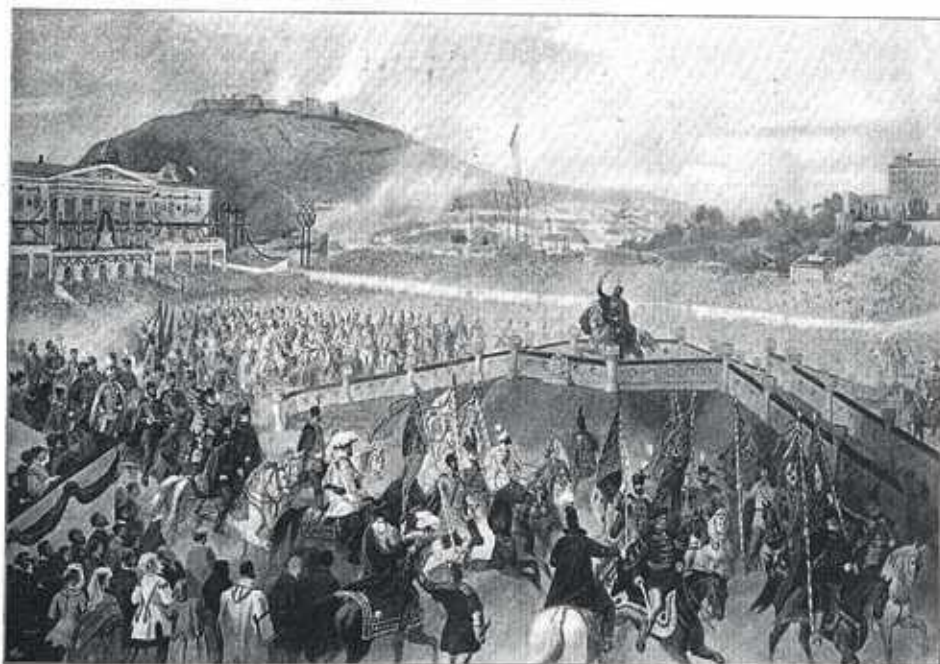
A KIEGYEZÉS ELŐZMÉNYEI

A szabadságharc leverése után Ausztria megkezdte bosszúhadjáratát: célja a magyar államiség teljes felszámolása katonai erőszakkal. Ebben az évtizedben (1849–1860) Magyarország önálló jogállása teljesen megszűnik. A Habsburgok tíz éven át – minden eszközt bevetve, a magyar nemzetet alábecsülve és megalázva – próbálták céljukat elérni, sikertelenül.

Miután fenti szándékuk – a magyar államiség felszámolása – kudarcot vallott, s a magyar nemzet tudtukra adta (kiáltványokkal, szervezkedésekkel, a királyhű arisztokrácia hazafias megmozdulásaival stb.), hogy nem tűri a beolvasztást és ragaszkodik a függetlenségéhez, az osztrák császár más, ravaszabb eszközökhöz folyamodik. Miután Ausztria Solferinónál 1859-ben súlyos vereséget szenved az olaszoktól, az *októberi diplomával* és a *februári pátenssal* akarja a magyarokat „kiengesztelni”, miközben az országot továbbra is a Birodalom egyik tartományaként kezeli. Deák Ferenc azonban elutasítja a „nesze semmi, fogd meg jól” osztrák javaslatokat. Az osztrákok ekkor kényszerülnek komolyabb szándékkal asztalhoz ülni a teljesen lenézett magyarokkal. Ám megint csak kényszerből cselekednek, 1866-ban ugyanis a poroszok még súlyosabb vereséget mértek rájuk. Így kényszerültek asztalhoz ülni és aláírni a kiegyezési okmányt.

A KIEGYEZÉS ÉS KÖVETKEZMÉNYEI

A kiegyezési törvényt (1867:XII. tc.) nagy többséggel elfogadta a magyar képviselőház, az uralkodó célja a Monarchia egyben tartása volt (egyesült erővel [viribus unitis]). Az osztrák képviselőház is elfogadta a törvényt, de ez gyakorlatilag a magyar fél és az uralkodó közti megállapodást jelentette. A magyarországi pártok ezután közjogi alapon tagozódnak, kezdődnek a dualizmus korát leginkább jellemző közjogi harcok.

A KORONÁZÁS.

I. FERENC JÓZSEF MEKKORONÁZTATÁSA 1867 JÚNIUS 6-ÁN.

Székely István: A királyi és császári katonák és a népi csapatok részvételével.

Ferenc József megkoronázása (Vasárnapi Ujság, 1892. június 5.)

Kérdések: Jó volt-e nekünk, magyaroknak kiegyezni az osztrákokkal? Elérhettünk volna többet is a kiegyezéssel? Milyen következményei lettek

annak, hogy rögtön a kiegyezést követően a magyar képviselőházban kemény harc kezdődött az ún. 67-esek és a 48-asok között?

A kiegyezés csak kompromisszumok árán jöhetett létre. Deák tárgyalási alapja mindvégig a 48-as törvények és a Pragmatica Sanctio volt. Mindkettő érvényes és kötelező törvény volt. Ha figyelembe vesszük azt, hogy Magyarország államjogi helyzete milyen katasztrofális állapotban volt, továbbá Ausztria nagyhatalmi helyzetének romlását és az európai állapotokat, a kiegyezés a Habsburgokkal a legjobb megoldásnak tűnt. De ha azt a körülményt is mellé gondoljuk, hogy 1866-ban Ausztria súlyos vereséget szenvedett a poroszoktól Königrätznél (Sadowa), Deákek ezt kihasználva talán nagyobb engedményeket is kicsikarhattak volna a Habsburgoktól. Ez a gondolat azonban fel sem merült!

A továbbiakban nem a történeti eseményeket veszem sorba, hanem azokat a nagy kérdéseket, amelyek – álláspontom szerint – Trianont előidézték, vagyis a Trianonhoz vezető utat „járjuk be”.

Katonai kérdések (véderő) a parlamentben

A kiegyezés XII. cikkelye kimondja, hogy a külpolitika és a hadseregszervezés az uralkodó jogkörébe tartozik. A magyar képviselőházban folyamatosan a véderőről, a véderő törvény két szakaszáról, a 14.§-ről, amely a hadilétszámról és az évenkénti újoncjutalékról szólt, valamint a 25.§-ről, ez pedig a német vezényleti és vezérleti nyelvről, arról tudniillik, hogy a magyar tartalékos tisztek csak német nyelven tehetnek vizsgát. E vita mögött nyilvánvalóan az önálló magyar hadsereg kiépítése állt. Ennek történelmi előzménye, hogy a Habsburgok lenézték a magyar nyelvet, alacsonyrendűnek tartották, aminek nincs helye a birodalomban. (Tény, hogy Mohács után és Világos után is a magyar nyelv ügye volt az ellenállás egyik zászlóshajója.)

Mindenesetre az osztrákok a képviselőházban folyamatosan bírálták és akadályozni próbálták a magyarok önállósodási törekvéseit. Andrassy Gyula

utolsó parlamenti beszédében kijelentette, hogy 67-et ő alaptörvénynek tekinti, mégpedig változatlan alaptörvénynek, amelytől sem a magyar, sem az osztrák parlament el nem térhet. (Az osztrákok többször megsértették ezt.) A magyar közvéleményben is erős idegenkedést váltott ki a közös hadsereg kérdése.

Gróf Tisza István már az 1889. évi véderő-vitában beszélt arról, hogy egységes és erős hadseregre van szükség, mert a soron következő háború könnyen élet-halálharc lesz a nemzetre nézve. Ezeket a figyelmeztetéseket sem a képviselőházi ellenzék, sem pedig a túlzottan is liberális szabad magyar sajtó által befolyásolt közvélemény nem hallgatta meg. És folyamatos obstrukcióval megakadályozták a hadsereg korszerűsítéséről szóló törvények megszületését. (Eközben Európában óriási léptekkel folyt a fegyverkezés.) Egészen 1912-ig. Ekkor már az ellenzék majdnem egy évig állandó obstrukcióval tartotta fogva a parlamentet. Ezt elégelte meg Tisza István 1912. június 4-én, amikor – a házzsabályok megsértésével – megszavaztatja a többséggel a véderőtörvényt, másnap pedig rendőrökkel vezetteti ki a rendbontó képviselőket (többek között Justh Gyulát, Károlyi Mihályt, Polónyi Gézát, Huszár Károlyt). A mérsékelt ellenzéki Apponyi Albert felszólítására az egész ellenzék kivonult a képviselőházból. Ezek a jelenetek három napra rá, június 7-én megismétlődtek. Ekkor Kovács Gyula függetlenségi párti képviselő háromszor is rálőtt Tisza Istvánra, a képviselőház elnökére, majd magába is eresztett egy kisebb sérülést okozó golyót.

Kételyek merülnek fel:

Lényegi kérdés volt-e vagy csak szimbolikus jelentősége volt a véderővitának? Ahhoz nem fér kétség, hogy a háború kitörése előtti évtizedekben a politikai elitnek mindent el kellett volna követnie, hogy megóvja az ország biztonságát. A kérdés így merül fel: a monarchia megerősítése (a közös hadsereg korszerűsítése) és tekintélyének megőrzése útján érhetne volna el inkább ezt a célt, vagy pedig azon az úton, melyre az ellenzék (a Függetlenségi Párt

élén) lépett, azaz az a politika, amely az ország nagyobb függetlenségét célozta meg, az Ausztriához fűződő kötelek lazításának programjával (véderővita, önálló magyar bank, általános választójog bevezetése stb.). Ez volt a küzdelem lényege a 67-ek és a 48-ok között.

Kiket lehet politikai korlátoltsággal vádolni a század első évtizedének politikai kudarcai miatt? Ki tehető felelőssé azért, mert Magyarország (ezáltal a Monarchia) nem készült fel az ország függetlenségének megvédésére? Kit igazoltak végül az események? Tisza grófot vagy az ellenzéket? Úgy is fogalmazhatunk: ki képviselte a nemzeti érdeket? A válasz nem egyszerű.

A nemzetiségi kérdés

Nemzetiségi viszályaink gyökere a liberalizmus 1840-es évekbeli magatartására nyúlik vissza, állítja Szekfű Gyula.¹ A kérdést nem tudta a liberális nemzedék megnyugtatóan megoldani. Azóta – az első világháborúig – „nyílt sebként terjed”. A liberalizmus nem oldotta meg a nemzetiségi problémákat, sem nálunk, sem más országban.

Mindenekelőtt szögezzük le: a nemzetiségi kérdés a dualizmus kori Magyarország legfontosabb kérdései közé tartozott, és összekapcsolódott a kor alapproblémáival: a közigazgatás reformjával, az egyházpolitikai küzdelmekkel, az oktatás kérdésével s nem utolsósorban az általános, titkos választói jog bevezetésével.

Megszületett az 1868. évi 44. törvénycikk a nemzetiségek egyenjogúsításáról (Eötvös József és Deák Ferenc vívmánya). Ezzel formailag 1868-ban megtörténik a nemzetiségi kiegyezés. A nemzetiségek helyzetét – Kossuthtól eltérően – a kiegyezés keretein belül oldották meg. A törvény kiinduló passzusa: Magyarország polgárai „politikai tekintetben egy nemzetet alkotnak, az oszthatatlan egységes magyar nemzetet”, amelynek minden

¹ Szekfű Gyula: *Három nemzedék. Egy hanyatló kor története*. „Élet” Irodalmi és Nyomda Rt. kiadása, Budapest, 1920., 113. o.

polgár – nemzetiségétől függetlenül – egyenjogú tagja. A községi és egyházi életben, a törvényhatóságoknál, az alsóbb fokú bíróságoknál, a kultúra és az oktatás területén ugyanolyan jogok illetik őket, mint a magyarokat. Ennek ellenére a képviselőház nemzetiségi tagjai kezdettől fogva elutasították és hevesen támadták a javaslatot, elsősorban az *egységes politikai nemzetre* vonatkozó passzusa miatt. Így a két, nagy többséggel elfogadott törvény (1867:12., 1868:44.) ellen a magyar parlamentben és a közéletben folyamatos harc folyt. Pedig akkor ez volt Európa egyik legliberálisabb nemzetiségi törvénye! Az országgyűlés nemzetiségi bizottságának tagjai nem vettek részt a tanácskozásokon. (Szekfű Gyula azt írja, hogy Eötvös József túlzott liberalizmusa miatt nem kerültek be a törvénybe a szankciók.) Tény, hogy a képviselőház nemzetiségi tagjai kezdettől fogva elutasították a liberális javaslatot. Az egységes politikai nemzet helyébe hat egyenjogú országos nemzetet (magyar, román, szerb, szlovák, orosz, német) akartak tenni.

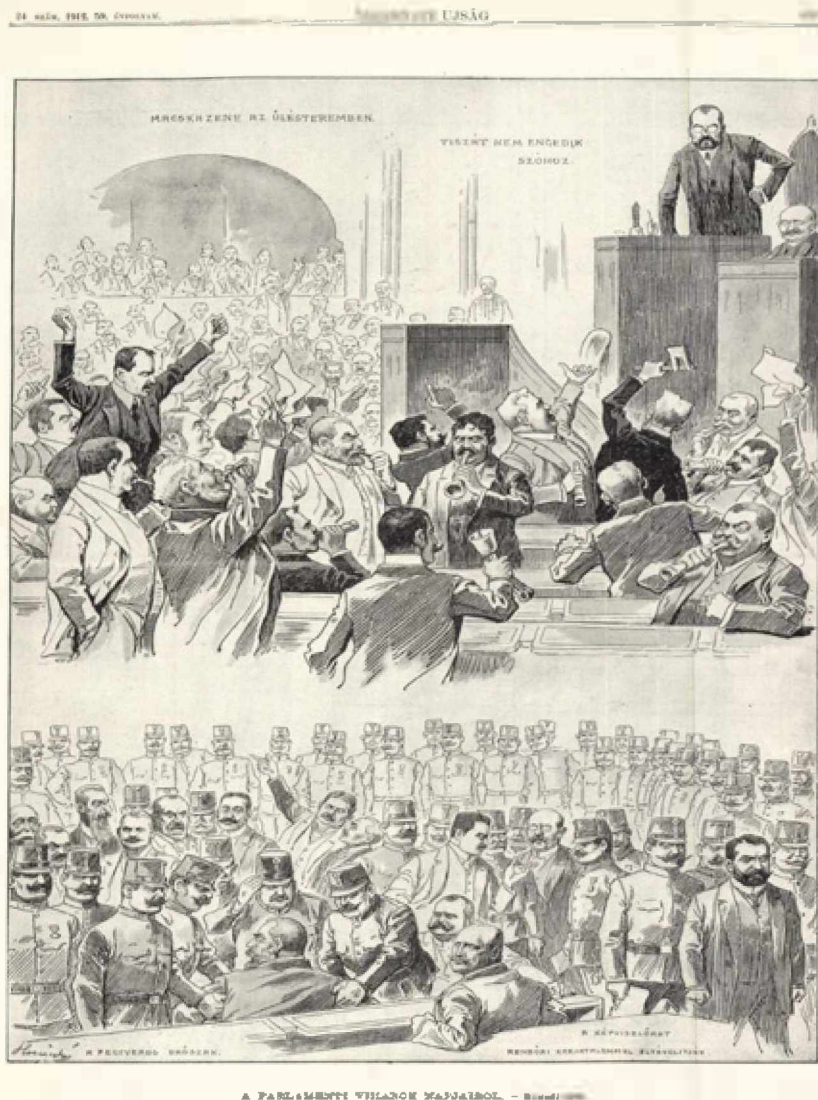
Kérdések sokasága tolul elénk: Követhetett-e más utat a magyarság e kérdésben? Járható politika-e az, hogy bizonyos politikai körök nem vesznek tudomást a nemzetiségi törvényről? Álljon itt néhány példa. Jellemző epizódokra bukkanunk ugyanis a dualizmus kori magyar parlament egyik ülésén, amikor a nemzetiségi kérdés volt terítéken. Az alábbi közbeszólások hangoztak el jobbról és balról a szónoklatok közben: *Tanuljanak meg magyarul!* (mármint a nemzetiségi tisztviselők); *Menjenek Romániába a saját színeikkel!* (egyes román képviselők a magyar képviselőházban saját nemzeti viseletükhöz nemzeti szalagot tűztek, a közigazgatási hatóságok ezt izgatásnak tekintették és üldözték); *A román nem nemzet, csak nemzetiség* (kiáltotta be Ugron Zoltán); *Ez nem nemzetiségi sérelem* (Batthyány Tivadar); *Menjen Oláhországba, ha nem tud magyarul!* (Batthyány Tivadar közbeszólása, amikor a román képviselő felszólalásában azt merte mondani, hogy a helyi tisztviselő ismerje annak a népnek a nyelvét, ahol él); *Elég hiba volt meghozni!* (mármint az 1868:44. törvényt – egy hang a jobboldalon). Hosszan lehetne még sorolni.

Felmerül a kérdés: ki képviselte ekkor a nemzeti érdeket? Mondhatjuk-e azt, hogy a liberalizmus valóban a magyar progresszió szolgálatában állt? A parlamentben eleinte egyedül Mocsáry Lajos szorgalmazta a nemzetiségekkel való megegyezést, a kérdés megoldását. Ő azt sérelmezte, hogy a magyarosítás már a kisdedóvótól elindult, és ez a nemzetiségi izgatások egyik forrása lett.

Tisza István felfogását a nemzetiségi kérdésben kezdettől fogva az 1868:44. törvénycikk szelleme hatotta át. A nemzetiségekkel kapcsolatban a jogtisztelet, egyenjogúság és testvéries érzés alapján kell állni, s törekedni a kölcsönös bizalomra – jelentette ki Nagyváradon. Tisza rámutatott arra, hogy a magyar nemzet és az itt élő nemzetiségek létérdekei közötti szoros kapcsolatra van szükség, ugyanakkor abban is biztos volt, hogy erőlesen fel kell lépni a nemzetiségi uszítók és izgatók ellen, azokkal szemben, akik megbontani igyekeznek a nemzet egységét.

Tisza István meg volt győződve arról, hogy a magyar nemzet egységét nem veszélyezteti az, ha segítjük a nemzetiségeket kultúrájuk éltetésében és fejlesztésében. Ezért követelte, hogy a nemzetiségi vidékeken dolgozó tisztviselők tanulják meg az ottaniak nyelvét, hogy anyanyelvükön tudjanak segíteni nekik ügyes-bajos dolgaikban. Tiszának ez az álláspontja erkölcsi alapot nyújtott – és nyújthat ma is – ahhoz, hogy a kisebbségi helyzetbe került magyar közösségek érvényesíthessék kulturális és emberi jogait.

Kérdés az is, hogy a nemzetiségek követhettek-e más utat, kereshették-e erőteljesebben a magyarokkal való megegyezést. Valóban többet követeltek ők, mint amennyit a magyar állam adhatott nekik? Nem lett volna könnyebben érvényesíteni a gyakorlatban is a 44. tc.-et, ha maguk a nemzetiségek is elfogadják azt? (Az összes nemzetiségi képviselő a törvény ellen foglalt állást.) Vajon a trianoni katasztrófa elkerülhető lett volna, ha Magyarország radikálisabban nyúl a nemzetiségi kérdéshez, és a gyakorlatba is átülteti a – ma is – sok tekintetben igen korszerűnek tekinthető törvényt? Valóban nem ismerte fel a magyar politikai elit a kérdés horderejét, s önmagát csapta be?

A parlament viharos napjaiból, 1912. jún. 4.

(Vasárnapi Ujság, 1912. június 11.)

(Szekfű szerint igen!) Miért nem tanultak az ország vezetői a múlt hibáiból, s miért hirdették tovább a magyarosító politikát, a Bánffy Dezső-féle nemzetállami kurzust (erős nemzeti állam, s ami ezt veszélyezteti, azt elvetni). A nemzetiségeknek nyújtott kedvezmények gátolják a magyar érdekeket, hirdették mindkét oldalon.

Az obstrukció

Ha a dualizmus kori Magyarország politikai helyzetét akarnánk röviden jellemezni, azt kellene mondanunk, hogy a dualizmus nagy lendületet adott az ország gazdasági, politikai és kulturális fejlődésének, egy megdöbbentő eszközzel, ill. fordulattal azonban kedvezőtlen irányt vettek a folyamatok. Ez pedig az obstrukció volt, a politikai helyzet sarokpontja, a helyzet kulcsa. Az obstrukció Magyarországon „intézménnyé vált”², amely messzemenően meghatározta az ország belső állapotát, rontotta erkölcsi arculatát és természetesen nemzetközi megítélését is. Az obstrukció nemcsak az ország függő helyzetét, hanem magát az alkotmányos berendezkedést támadta meg – az alkotmányosság védelmének álarcában!

A Budapesti Hírlap 1910. április 29-iki vezércikkében³ azt írja, hogy az obstrukció parlamenti zendülés a jogtiprás, a törvénytelenység és az erőszak ellen, ha azt a hatalom gyakorolja. *„Ez nem kodifikált jog, hanem természetes jog. Az önvédelem joga.”* A nemzetnek, a parlamentnek az utolsó fegyvere. De csak végső esetben vethető be. Elvileg tehát a lap elismeri az obstrukció bevezethetőségének jogosságát. Azt azonban elutasítja, ha ezt az eszközt öncélúan alkalmazzák, ha ezzel a nemzetet fenyegetik. Kormányt *lehet* vele buktatni, de a nemzet ellen *nem szabad* bevetni. Márpedig a Justh-féle Függetlenségi Párt még az 1910-es választások előtt obstrukcióval fenyegetőzik, amennyiben nem ők nyerik meg a választásokat.

2 Gratz Gusztáv: *A dualizmus kora. Magyarország története*. Második kötet. Budapest, Magyar Szemle Társaság, 1934., 27. o.

3 Budapesti Hírlap, XXX. évfolyam, 101. szám. Budapest, 1910. április 29. Rákosi Jenő főszerkesztő vezércikke

Mia az obstrukció lényege? Kitterhel a felelősség miatt, hogy Magyarországon az obstrukció oly méreteket öltött, hogy az állandó obstrukció megbénította az ország legfőbb szervének, a parlamentnek a működését?

Hodossy Imre *Az obstrukció* című 1903-ban megjelent könyvében azt írja, hogy az obstrukció az alkotmányosság végkatasztrófáját jelenti. Hozzátehetjük, a hosszúra nyújtott folyamatos és egyre indulatosabb, egyre dühödtebb obstrukció a nemzet integritását fenyegette – nem csupán az ország alkotmányos berendezkedését. Tehát: nincs törvényes obstrukció, az obstrukciónak ugyanis éppen a törvényes állapot megszüntetése a fő célja! Mi az obstrukció lényege? A parlamenti kisebbség akaratának minden eszközzel történő érvényesítése. És mi a parlamentáris demokrácia alapja? A többség akaratának érvényesítése – tiszta és törvényes eszközökkel –, valamint a kisebbségjogainak elismerése és tiszteletben tartása, a visszaélések minimálisra csökkentése, a folyamatosan magas színvonalú parlamenti munka biztosítása. (A többségnek nincs korlátlan hatalma, a kisebbség sem hatalom nélküli.) A döntés joga mindig a többség kezében van, amiképpen a felelősség is döntően az övé. De csak addig, amíg törvényesen működik! Ebben az esetben senki és semmi sem hatalmazhatja fel a kisebbséget, hogy a törvényes keretek között működő többséget illegitim eszközökkel próbálja a hatalomból kitaszítani vagy akadályozni a Ház döntéseinek megszavazását. Ezt még akkor sem teheti meg, ha az ország alkotmányos berendezkedése következtében (1867-es kiegyezési törvény) az ország szuverenitása korlátozott, különösen a három igen fontos területen: a hadsereg, a külkapcsolatok és a pénzügypolitika terén.

Az obstrukció első igazi nagy korszaka (1903–1904), Tisza István első miniszterelnökségének ideje. Tisza István kétszer is erőszakkal lép fel az obstrukciókkal szemben (1904-ben, 1912-ben), ennek közvetlen és közvetett következményei voltak, illetve lettek.

A parlamenti harc 1910 után kezdődő szakasza kilátástalannak tűnt. „*A hit, a meggyőződés és a fanatizmus harca volt.*” Ezek mindkét politikai oldalra egyformán jellemzőek voltak. Nem feltétlen győzelemre készült a kormányzó párt, de kísérlete arra nagyon jó volt, hogy a nemzetet arra késztesse: ébredjen már fel, térjen észhez és szerezze vissza megtépázott tekintélyét úgy itthon, mint külföldön! Az obstrukció másfél évtizedében először a Szabadelvű Párt (s azzal együtt a szabadelvű gondolat) presztízse vált semmissé, ennek kézzelfogható, látványos következménye volt a Szabadelvű Párt felbomlása, valamint a koalíciós kormányzás 1906 és 1910 közötti eredménytelen hatalomgyakorlása, igen gyenge ellenzékkel a háta mögött.

A másfél évtizedig (1896 és 1912 között) elhúzódó obstrukció semmiképpen sem használt a magyar nemzet jövőjének, sem akkor, sem később, amikor a nemkívánatos és a nemzetre káros 1918–19-es forradalmak bekövetkeztek, és ez a döntésképtelenség végül katasztrofálisnak bizonyult a nemzet szétdarabolása szempontjából is. Mondjuk ki bátran: az 1870-es, 1880-as években, majd 1896-tól a szinte folyamatosan obstruáló ellenzék azt érte el, hogy Magyarország a háború kezdetén felkészületlen volt, a háború végén pedig – 1918 ősze és a trianoni tárgyalások megkezdése között – már romokban hevert.

H Á B O R Ú

Háborús felelősség – különbéke-kísérletek és a szabadkőművesség szerepe –
fegyverszünet – „békekötések”

„Mialatt a magyar képviselőházban obstrukciók, közjogi pártharcok és az uralkodóval való torzsalkodások kötöttek le minden figyelmet, az európai politikában olyan események játszódtak le, amelyek eldöntötték Magyarország sorsát. A közeledő világháború vetette bennük előre kísérteties fényét. A magyar politikusok jóformán észre sem vették azokat,

és a képviselőházi naplókban hiába keressük azoknak visszhangját.”⁴ – írja Gratz Gusztáv

Ferenc Ferdinánd, akinek meggyilkolása adta az ürügyet a Nagy Háború kitöréséhez, a monarchiát magyargyűlölete okán föderalisztikus alapon gondolta átszervezni, a birodalmában élő szláv népeknek nyújtandó kedvezményekkel. Ezzel akarta a monarchia szétesését meggátolni. Művét azonban nem fejezhette be. Az öreg uralkodó, Ferenc József pedig 1916. november 30-án elhunyt.

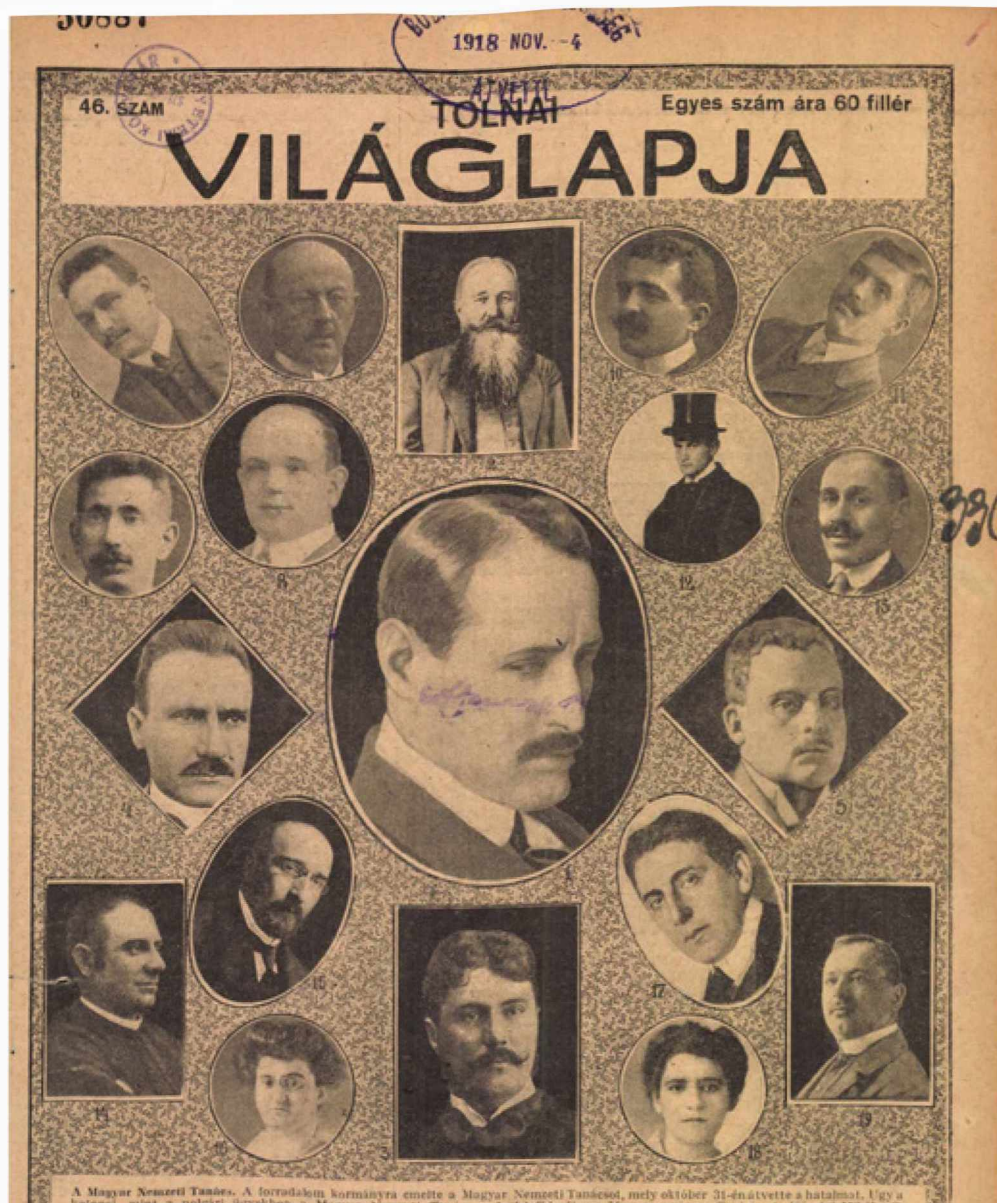
Utódja, IV. Károly király az uralkodását békeajánlattal kezdte 1916 decemberében. A szövetséges hatalmak azonban 1917 márciusában elutasították az ajánlatot. Vajon miért? Vajon miért tartotta izgalomban ez a kérdés T. G. Masarykot is, aki memoárjában⁵ azt írja, minden idegszálával azon volt, hogy a szövetségeseit meggyőzze, folytassák a háborút, mert még nem sikerült megállapodni a Monarchia szétveréséről. (Ennek érdekében több éven át járta a világ fontosabb országait.)

Az antant monarchia- és magyarellenos propagandája 1918 februárjától kezdve jó talajra talált Magyarországon. Károlyi Mihály és politikai elvbarátai éppen ezt az antantpropagandát, a felelősség áthárítását, a defetizmust és a csüggedést hirdették, mint a hosszan tartó háború elkerülhetetlen következményeit.

A *háborús felelősség* kérdése hivatalosan is már a húszas évek elején tisztázódott a dokumentumok nyilvánosságra kerülésekor. A szövetséges hatalmak – fontos okiratok eltitkolásával, eltüntetésével – egyoldalúan állapították meg a háborús felelősség kérdését, tudatosan félrevezették a népeket. Ez az okiratok nyilvánosságra kerülésével bizonyosodott be.

⁴ Gratz Gusztáv: *A dualizmus kora II.* 171. o.

⁵ Tomáš Garrigue Masaryk: *A világforradalom. Emlékek, gondolatok 1914–1918.* Orbis Kiadóvállalat, Praha, 1928.

Károlyi Mihály szabadkőműves kormánya (Tolnai Világlapja,

1918. november 9.)

Károlyiék azonban tovább folytatták a nemzet elleni propagandát, melynek egyik következménye gróf Tisza István meggyilkolása volt 1918. október 31-én. Károlyi pedig annyira balra tolódott, hogy csak a világforradalomban bízott.

A Károlyi-kormány

Károlyi Mihály október 31-én megalakítja Magyarország első szabadkőműves kormányát. Aki nem akart felesküdni a Nemzeti Tanácsnak, az visszavonult a közéletől. (Így tett többek között Apponyi Albert is.)

Károlyi pacifista politikáját hatalomra kerülése után is folytatta. Az antantnak akarta bizonyítani békepártiságát. Miniszterelnöki tevékenységének első intézkedése volt – Linder Béla hadügyminisztere vezetésével – felosztatni a hadsereget, aminek igen súlyos következményei lettek. Minden intézkedésében, politikusi megnyilvánulásában bizonyította tehetségtelenségét és a politika iránti teljes alkalmatlanságát. Miután Weber, a Monarchia tábornoka aláírta Diaz olasz tábornokkal a monarchia valamennyi frontjára vonatkozó padovai fegyverszünetet 1918. nov. 3-án, a központi hatalmak kiűrik a megszállt területeket – ellenséges katona ekkor még nem volt Magyarország területén –, a Károlyi-kormány mégis új szerződést köt Belgrádban, az ún. belgrádi katonai konvenciót (1918. nov. 13.), amivel törvényesíti az ország megszállását. A helyzetet súlyosbította, hogy az uralkodó kiadja az ún. Eckartsau-i nyilatkozatot, amelyben lemond az államügyek intézéséről. Ezáltal minden hatalom és felelősség Károlyi kezébe kerül. A drámai folyamatok megpecsételik Magyarország sorsát. Minden oldalról az ország területére nyomulnak a szomszéd országok (Románia, Cseh-Szlovákia, Szerbia) csapatai.

Mire Károlyi Mihály köztársasági elnök felocsúdik, az országot már megszállták az idegen csapatok. Károlyi hadseregszervezése (Stromfeld Auréllal) elkésik. Ennek a folyamatnak lett tragikus végkifejlete az, ahogyan regnálásának utolsó napján, 1919. március 20-án úgymond „kényszerűségből” – vagy inkább politikai dilettantizmus következtében – átadja (átjátssza?) a

hatalmat az állami terrorizmust megvalósító Kun Bélának és elvbarátainak.

Szekfű Gyula ezt írta a Három nemzedékben: *„Tisza a magyarságnak nagy fia volt, népének nagy szolgálatokat tett és méltó mindenkor hálájára. És mégis, Tiszát legyűrte Károlyi Mihály, az erkölcsi rendet a kóros anarchia.”*⁶

Herczeg Ferenc így jellemzi Károlyi Mihályt: *„Hogyan oldotta meg Károlyi a legsúlyosabb feladatot, amely valaha magyar államférfi lelkiismeretét terhelte? A kifordított eszű ember csálhatatlanságával pontosan megtette mindannak az ellenkezőjét, amit az ő helyében épelméjű ember megtehetett volna.”*⁷

Kezembe került a Budapesti Hirlap egyik cikke, melyet az Amerikában megjelent „Új Előre” c. kommunista lapból vett át a Hirlap 1925-ben. Károlyi előadásában (eleinte kifejezte e baloldali mozgalom iránti barátságát és így folytatta: *„Én ma már a legszélsőségesebb forradalmár vagyok, és csak természetes, hogy a kommunista párttal rokonszenvezem. Az októbrizmushoz, amely a nevemhez fűződik, semmi közöm. Ezt az elavult álláspontot már magam mögött hagytam, ezért meg is hasonlítottam Jászi Oszkárral és Hock Jánossal. (...) Meggyőződésesem az, hogy a kapitalizmust a proletárdiktatúrának kell követnie, mert a társadalmi kérdéseket csakis a proletárdiktatúra által lehet megoldani.”*⁸

...

Ezután ellenségeink számára az események Trianon felé akadálytalanul folytak. Hiszen mire a tanácskormány is megbukott, s vezetői menekülni igyekeztek az országból, a trianoni tárgyalások már befejeződtek. És egy ún. átmeneti

6 Szekfű Gyula: Három nemzedék, 321–322. o.

7 Herczeg Ferenc: Arcképek. Singer és Wolfner Irodalmi Intézet Kiadása, Budapest, é. n. 63. o.

8 Nyílt kérdés Károlyi Mihályhoz, az amerikai magyar „köztársasági párt” tiszteletbeli elnökéhez. Az „Új Előre” 1925. május 24-iki számából. Budapesti Hirlap, 1925. október 22, 3–4. o.

időszak után (1919. aug. 1-jétől nov. 24-éig, a Huszár-kormány beiktatásáig) a győztesek méltóztattak meghívni Párizsba a magyar küldöttséget! – Amikor már minden eldőlt! No, nem tárgyalni, csupán azért, hogy formálisan aláírják az aláíratlan diktátumot.

És amikor a magyar béke delegáció gróf Apponyi Albert vezetésével megérkezik a francia fővárosba, úgy bánnak velük, mintha foglyok lennének: korlátozzák mozgásukat, senkivel nem találkozhatnak, nehogy véletlenül sikerüljön még az utolsó pillanatban befolyásolni s megváltoztatni a lehetetlent. Apponyi több mint egyórás nagyhatású beszédének, valamint a számos kitűnően összeállított, páratlanul gazdag anyagnak végül semmilyen eredménye nem lett. Horváth Jenő kiváló történész szerint a szövetséges és társult hatalmak két pártra szakadtak: az angolszász hatalmak Wilson feltételei alapján foglaltak állást, a franciák az annexiós kormányokkal – utóbbiak akaratát hajtották végre!

Ugyancsak Horváth Jenő szerint (primer forrásokra támaszkodva) állítja: Beneš és kollégái megtévesztették a fődelegátusokat, amikor nyomatékosan kijelentették, hogy Magyarország Pozsony ellenében nagyszámú cseh községet fog kapni [hol voltak ilyenek?], és hogy ők csupán néhány tízezer magyart kívánnak bekebelezni (L. Masaryk nyilatkozatát, Times 1919. január 9.).

„Wilson elnök tragikus magányában azt mondta, hogy mindenki hazudott neki. Ő volt az egyetlen, aki a világnak és különösen Európának békét diktálhatott volna. Azért zajlott körötte a hazugságok tengere, amelybe végül is alámerült.” – írja Horváth Jenő⁹.

És máig nincs válasz arra a kérdésre, hogy a magyar jegyzékeket kiegészítő gazdag anyag (a 74 db, benne a vörös térképpel együtt) miért nem kapott nagyobb méltatást és értékelést? Mind a mai napig.

⁹ Horváth Jenő: A magyar kérdés a XX. században. A trianoni békeszerződés megalkotása és a revízió útja II. 96. o.

Neuillyben (Borsszem Jankó, 1920. január 11.)

Ami pedig a szabadkőművesség szerepét illeti, Raffay Ernő kutatásai nyolc kötetben bizonyították, hogy ők játszották a főszerepet a trianoni tragédiában is. A baloldal Raffay kutatásait enyhén szólva fenntartásokkal fogadja, még akkor is, ha forrásértékű kutatási eredményei meggyőzőek. Fejtő Ferenc viszont liberális történészállításait csak elfogadják! Ő Párizsban élte le élete nagy részét. Őt idézem a vele készült és általa jóváhagyott interjúmból: *„De tudni kell, hogy Trianon az egy szabadkőműves klikknek a műve volt, akiket a cseh és román vezetők befolyásoltak. A szerbek nem, mert azt kiderítettem az okmányokból.”*¹⁰ Ezt a gondolatát alátámasztják azok a dokumentumok, melyeket a „Rekviem egy hajdanvolt birodalomért” című könyve függelékeiben is megjelentetett. Azoknak a szabadkőműves kongresszusoknak a jegyzőkönyveiről van szó, amelyek előkészítették Trianont.¹¹

Horthy Miklós kormányzóvá választása (1920. márc.1.) és új kormánya már nem tudta megakadályozni a diktátum megszületését. Két évtizedes Magyarország kulturális felemelkedése érdekében tett erőfeszítései sikerrel jártak.

Előadásom végén felteszem a kérdést:

Elutasíthatta-e Magyarország a békeszerződés aláírását, miként tette pl. ezt Törökország?

Erre is van határozott válaszom. De ez már egy másik előadás témája lenne.

¹⁰ Szidiropulosz Archimédész: Trianon magyar szemmel Párizsból. Beszélgetés Fejtő Ferenc történésszel. In. Trianon utóélete. A magyar társadalom Trianon-képe a századfordulón. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004., 292–286. o.

¹¹ Fejtő Ferenc: Rekviem egy hajdanvolt birodalomért. Ausztria–Magyarország szétrombolása. Atlantisz, Budapest, 1997., 423–430. o.

Aláírjuk-e (Borsszem Jankó, 1920. május 16.)

Tömörítvény – Szidiropulosz Archimédész

TRIANON

Az összeomláshoz vezető út

Azt a kérdést tettem fel magamnak ezen előadás felkérésekor, hogy a Trianonhoz vezető útnak *melyek a főbb stációi*. Ez egy szerteágazó, bonyolult elméleti, ugyanakkor használható és alkalmas koncepció felállítását feltételezi a kérdéskör megvilágítására, elsősorban a történelmi folyamatok empirikus megragadásával rámutatni a Trianonhoz vezető út főbb állomásaira.

Nyilvánvaló s már előadásom elején le kell szögezni azt az triviális megállapítást, hogy Trianonra a legkézenfekvőbb magyarázat a háború elvesztése. Ellenkező esetben (vagyis ha Magyarország a háború győztese lett volna), minden olyan – amúgy hamis – érvrendszer, mint pl. „Magyarország azért kapta Trianont, mert elnyomta a nemzetiségeket”, be sem került volna a győztesek békekonstrukciójának indoklásába.

Ezt a folyamatot a kiegyezéstől (1867) kellene igazán indítani és eljutni a békekötésig (1920). Az idő szűkössége (40 perc áll rendelkezésre) miatt a háborút követő eseményekkel szükséges kezdeni az előadást.

Nézzük meg ezt a folyamatot sorjában!

A Károlyi-kormány. Működésének „eredményei” (Két gróf – két világ: Tisza és Károlyi); 1918-as év eseményei: a hadsereg feloszlata; a padovai fegyverszünet és a belgrádi katonai konvenció; IV. Károly lemond a magyar államügyek intézéséről; dec.1 Gyulafehérvári gyűlés; a Székely hadosztály és Károlyi magatartása; 1919. jan. 11. Károlyi köztársasági elnök; Károlyi végre hadsereget szervez (Stromfeld Aurél); 1919. február – márc. 20. kommunista szervezkedések.

Károlyi politika következménye: Kun Béla-féle bolsevik rendszer hatalomra jutása és rémuralma. A szegedi ellenforradalmi kormány működése.

Trianon felé. Átmeneti időszak: 1919. aug. 1-től a Huszár-kormány beiktatásáig; A magyar békeküldöttség felállítása. Béketárgyalások a magyarok nélkül.

Magyar békeküldöttség Párizsban. A küldöttség megérkezése és elhelyezése; Apponyi Albert nyugalanságot keltő beszéde – eredmény nélkül; a Millerand-levél; a békediktátum aláírása, az aláírók; a diktátum következményei (mind a mai napig).

